

Dušan Moravec

Cankarjeve drame v Trstu

V tistih letih, ko je pisal Ivan Cankar svoje prve drame, je bilo na Slovenskem eno samo umetniško gledališče, pa tudi to jih je uprizarjalo z veliko zakasnitvijo (Jakob Ruda, *Kralj na Betajnovi*) ali jih je sploh odklanjalo (Romantične duše, *Za narodov blagor*); tuji odri so jih sprejemali poredko (Jakob Ruda, Zagreb 1900; *Za narodov blagor*, Praga 1905). Pohujšanje je bilo prvo Cankarjevo delo, ki je našlo milost ljubljanskega Deželnega gledališča takoj ob rojstvu in hkrati prvo, ki ga je vsaj ob gostovanju na koncu sezone moglo spoznati občinstvo zunaj glavnega mesta (Gorica, Maribor, Celje, Ptuj 1908). Trst je sicer imel že od leta 1902 svoje Dramatično društvo in temu je bil od leta 1905 na voljo novi Narodni dom s prostorno gledališko dvorano, vendar v repertoarnih pregledih tega društva Cankarja zaman iščemo. Prav tisto leto, ko je Cankar prvokrat predaval tržaškim delavcem, je preraslo Dramatično društvo v poklicno Slovensko gledališče v Trstu (1907), vendar je prva sezona v novih delovnih pogojih minila še brez Cankarja. Šele leto kasneje je novo gledališče uprizorilo *Kralja na Betajnovi*. Toda, na odru, ki je pokazal kasneje (1919) tako izjemno naklonjenost do Cankarjevega dela, je ostal *Kralj na Betajnovi* v vsem obdobju do prve svetovne vojne osamljen.

1

Vendar je bila tržaška premiera *Kralja na Betajnovi*, pripravljena 18. oktobra 1908, izjemen dogodek. Lahko bi rekli, da je bila to prva slovenska uprizoritev te Cankarjeve drame: ljubljansko krstno predstavo v letu 1904 je pripravil češki režiser, pa tudi prav vse glavne in pomembnejše vloge so upodobili češki igralci. Ena sama izjema je bila pri tem: Verovškov župnik. Zdaj, v letu 1908, je imel *Anton Verovšek* v rokah umetniško vodstvo novega Slovenskega gledališča v Trstu in prav gotovo je bila predvsem njegova zasluga, da je mogel Cankar spregovoriti z drugega domačega poklicnega odra. Hkrati pa je bila to za slovenskega gledališkega umetnika vabljava priložnost in kot režiser si je mogel pridržati vlogo, ki ga je prav gotovo vabila že ob ljubljanskem krstu: v Trstu je nastopil kot Kantor, okrog sebe pa je zbral takratne popularne tržaške igralce: Francko je igrala Mekindova, Nino Janova, Maksa Viktor, Krneca Hlača, župnika Bratina, Bernota Veble itd.

Tržaški listi, zlasti dnevnik *Edinost*, so več dni zapored z vso simpatijo naznanjali Cankarjev tržaški krst: njegovo dramo so imenovali »cvet domače

(3. A B-predstava)

V nedeljo dne 18. oktobra ob 8. uri zvečer

Prvikrat

KRALJ NA BETAJNOVI

Drama v 5 dejanjih. — Spisal Ivan Cankar.

Režiser: **ANTON VEROVSEK**

O S E B E:

JOZEF KANTOR, tiskar	<i>Verovšek</i>
HANA, njegova žena	<i>Vebleva</i>
FRANČKA, njuna hči	<i>Mokindova</i>
PEPČEK, 12-leten	
FRANČELJ, 10-leten	njuna otroka
NINA, soročnica Kantorjeva, 14-letna	<i>Janova</i>
KRNEC, nekaj krečmar in stacunar	<i>Rajner</i>
MAKS, njegov sin	<i>Viktor</i>
ZUPNIK	<i>Bratini</i>
FRANČ BERNOT, posestnik in absolvt tehnik	<i>Vilhoj</i>
SODNIK	<i>Mikulčič</i>
ADJUNKT	<i>Patrato</i>
LITZARICA	<i>Pacelnova</i>
Kantorjev oskrbnik	<i>Pašar</i>
KOPRIVEC	<i>Buleslavski</i>
1. kmet	<i>Kuret</i>
2.	<i>Hrestek</i>
3.	<i>Pegan</i>

Vrši se v jeseni v malem mestu Betajnovi.

Cene: LOŽE, prve stiri	K 8.—	SEDEŽI z vstopnico vred v prtiličju	K 2.50
drugo	6.—	od 16.—IV. vrste	K 2.—
Vatopnina v lože	70	V.—VIII	2.—
Stojšca v prtiličju	1.—	IX.—XV	1.60
Dijanske in vojaške vstopnice (za prtiličje)	60	Sedeži na galeriji	1.80
		Stojšca na galeriji	70

Vstopnice so v predprodaji v soboto od 2.—4. popoldne in v nedeljo dop. v veži „Narodnega doma“.

Dame naj blagovole pri brez klobuka.

Prihodnja predstava 24. oktobra.

»Kralj na Betajnovi« v Trstu oktobra 1908

SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU

III. PREDSTAVA. — SEZIMA 1918/19

V soboto, 11. januarja 1919 ob pol 8 zvečer

V spomin in proslavo dne 11. decembra 1918 umrlega
največjega slovenskega pisatelja IVANA CANKARJA

I.
Cankar in njegovo delo

II.
Kralj na Betajnovi

Drama v 3 delih. Spisal Ivan Cankar. — Režiser Milan Skrbinšek.

OSEBE:

Arhel Kamen, hribovski	6	Stehnik
Ugari, vojvoda Arhel	7A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	8A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	9A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	10A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	11A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	12A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	13A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	14A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	15A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	16A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	17A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	18A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	19A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	20A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	21A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	22A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	23A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	24A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	25A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	26A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	27A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	28A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	29A	Stehnik
Princ, vojvoda Arhel	30A	Stehnik

Vsi so jasni, v molcu tuga Betajnovi.

CENE:

Lok	K 30	Stožki in goristi	K 40
Vozovnja in pala	1	I-V vrsta	2
Stožki in goristi	1	VI-VII vrsta	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1

Predpovedja vstopne po gledališki blagajni med 9-12 in 3-6 uro.

Avtor, v nedeljo, 12. 1. 19. ob 3 pop. Vredja svetel, borba v 4 delih.
— "3. 3. v. Kralj na Betajnovi, drama v 3 d.

CENA 20 v.

SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU

III. PREDSTAVA. — SEZIMA 1918/19

V četrtek, 10. aprila 1919 ob 8 zvečer

I. predstava v ciklu izvirnih slovenskih del

LEPA VIDA

Spisal Ivan Cankar. — Režiser Milan Skrbinšek

OSEBE:

LEPA VIDA	1A	S. Pristav
LEPA VIDA	2A	S. Pristav
LEPA VIDA	3A	S. Pristav
LEPA VIDA	4A	S. Pristav
LEPA VIDA	5A	S. Pristav
LEPA VIDA	6A	S. Pristav
LEPA VIDA	7A	S. Pristav
LEPA VIDA	8A	S. Pristav
LEPA VIDA	9A	S. Pristav
LEPA VIDA	10A	S. Pristav
LEPA VIDA	11A	S. Pristav
LEPA VIDA	12A	S. Pristav
LEPA VIDA	13A	S. Pristav
LEPA VIDA	14A	S. Pristav
LEPA VIDA	15A	S. Pristav
LEPA VIDA	16A	S. Pristav
LEPA VIDA	17A	S. Pristav
LEPA VIDA	18A	S. Pristav
LEPA VIDA	19A	S. Pristav
LEPA VIDA	20A	S. Pristav

CENE:

Lok	K 30	Stožki in goristi	K 40
Vozovnja in pala	1	I-V vrsta	2
Stožki in goristi	1	VI-VII vrsta	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1

V nedeljo, dne 13. aprila 1919 ob 3 popoldne.
"DIVJI LOVEC", ob 8 zvečer. "LEPA VIDA",
II. predstava v ciklu izvirnih slovenskih del.

V četrtek, dne 17. aprila 1919 ob 8 zvečer.
"ZA NARODOV BLAGOR",
III. predstava v ciklu izvirnih slovenskih del.
Prejzvajka se A. Fendova. "TEKMA".

CENA 20 v.

Skrbinškova tržaška uprizoritev 1919

SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU

III. PREDSTAVA. — SEZIMA 1918/19

V tredo, 16. aprila 1919 ob 8 zvečer

III. predstava v ciklu izvirnih slovenskih del

ZA NARODOV BLAGOR

Kurtova v treh delih. Spisal Ivan Cankar.
Režiser Milan Skrbinšek.

OSEBE:

Kurtova	1A	S. Pristav
Kurtova	2A	S. Pristav
Kurtova	3A	S. Pristav
Kurtova	4A	S. Pristav
Kurtova	5A	S. Pristav
Kurtova	6A	S. Pristav
Kurtova	7A	S. Pristav
Kurtova	8A	S. Pristav
Kurtova	9A	S. Pristav
Kurtova	10A	S. Pristav
Kurtova	11A	S. Pristav
Kurtova	12A	S. Pristav
Kurtova	13A	S. Pristav
Kurtova	14A	S. Pristav
Kurtova	15A	S. Pristav
Kurtova	16A	S. Pristav
Kurtova	17A	S. Pristav
Kurtova	18A	S. Pristav
Kurtova	19A	S. Pristav
Kurtova	20A	S. Pristav

CENE:

Lok	K 30	Stožki in goristi	K 40
Vozovnja in pala	1	I-V vrsta	2
Stožki in goristi	1	VI-VII vrsta	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1

V ponedeljek, 21. aprila ob 3 pop. "LEPA VIDA",
ob 8 zvečer. "ZA NARODOV BLAGOR",
V četrtek, 24. aprila ob 8 zvečer. "ZA NARODOV BLAGOR",
II. predstava v ciklu izvirnih slovenskih del.
Prejzvajka se A. Fendova. "TEKMA".

CENA 20 v.

SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU

III. PREDSTAVA. — SEZIMA 1918/19

V soboto, dne 17. maja 1919
ob 8 zvečer

I. predstava v ciklu izvirnih slovenskih del

Pohujšanje v dolini Šentflorjanski

Farsa v treh aktech. Spisal Ivan Cankar.
Režiser Milan Skrbinšek.

OSEBE:

Šentflorjanski	1A	S. Pristav
Šentflorjanski	2A	S. Pristav
Šentflorjanski	3A	S. Pristav
Šentflorjanski	4A	S. Pristav
Šentflorjanski	5A	S. Pristav
Šentflorjanski	6A	S. Pristav
Šentflorjanski	7A	S. Pristav
Šentflorjanski	8A	S. Pristav
Šentflorjanski	9A	S. Pristav
Šentflorjanski	10A	S. Pristav
Šentflorjanski	11A	S. Pristav
Šentflorjanski	12A	S. Pristav
Šentflorjanski	13A	S. Pristav
Šentflorjanski	14A	S. Pristav
Šentflorjanski	15A	S. Pristav
Šentflorjanski	16A	S. Pristav
Šentflorjanski	17A	S. Pristav
Šentflorjanski	18A	S. Pristav
Šentflorjanski	19A	S. Pristav
Šentflorjanski	20A	S. Pristav

CENE:

Lok	K 30	Stožki in goristi	K 40
Vozovnja in pala	1	I-V vrsta	2
Stožki in goristi	1	VI-VII vrsta	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1
Stožki na galeriji	1	Stožki na galeriji	1

V nedeljo, dne 18. maja popoldne ob pol 3.
Rokovniči
zvečer ob 8.

Pohujšanje v dolini Šentflorjanski.

V četrtek, dne 22. maja XII predstava v ciklu
izvirnih slovenskih del Eibin Kristanova drama
v obeh delih "Samosvoj".

CENA 20 v.

umetnosti«, »najboljšo Cankarjevo dramo«, vnela pa se je tudi pravda za Cankarja med meščanskim tiskom, ki ga je predstavljala Edinost in med socialističnim Delavskim listom. Edinost je namreč zapisala pred premiero med drugim tudi misel, da »naj se o Cankarju že reče kar se hoče, dejstvo je, da je on najzanimivejša sedanja prikazen v slovenski literaturi in skoraj edini resnični slovenski dramatik« — socialistični list pa je na prvi del tega stavka ostro reagiral. Da pripomba Edinosti ni mogla biti mišljena žaljivo, priča že prvo poročilo, objavljeno dan po premieri o »razmeroma jako polni hiši«, o občinstvu, ki je »z velikim zanimanjem sledilo izvrstni interpretaciji« in na koncu vsakega dejanja »burno aklamiralo igralce«, medtem ko je bila v dvorani »grobna tišina, ko so se proizvajale na odru razburljive scene«, skratka, predstava je »vrlo dobro uspela«. Tri dni kasneje je Edinost znova pisala o tej predstavi. Poročilo, ki ga je podpisal Petronius, je še posebno pomembno zaradi kritikove trditve, ki se v osnovi razlikuje od nekdanjega stališča ljubljanskega gledališkega vodstva: da namreč Kralj »spada na oder in je spisan zanj«. Posebej je bil pohvaljen Verovšek kot režiser in igralec naslovne vloge, njegova interpretacija je bila »premišljena in logična«, v nekaterih prizorih pa je učinkovala »mозeg pretresujoče«.

Delavski list, glasilo slovenskih primorskih socialistov, je objavil v isti številki kakor že omenjeno polemično gloslo tudi kratko poročilo o predstavi. O drami sami ne govori, uprizoritev pa mu je bila »v splošnem jako dobra« in posebej so bile podčrtane zasluge Antona Verovška, ki »je znal v preveč kratkem času spraviti na oder to krasno delo.« (DL 23. oktobra 1908.) Zelo kratko je bilo tudi poročilo Rdečega prapora. »Izvrsten« je bil samo Verovšek, Janova »jako dobra«, nekateri prizori pa so bili »precej diletantovsko izvršeni«. Poslušalci so bili po informaciji tega lista — »večinoma socialni demokratje«. (RP 24. oktobra 1908.)

Dobro leto po *Kralju* so v Trstu resno razmišljali o tem, naj bi uprizorili po zapletih z ljubljansko cenzuro novo Cankarjevo delo, *Hlapce*. Najprej so določili dan in kraj, ko naj bi Cankar sam bral svojo dramo v Trstu — 8. januarja 1910 v Delavskem domu. Ivan Regent pa je dal ob tej priložnosti celo pobudo, naj bi se pisatelj dogovoril raje s tržaškim Dramatičnim društvom, ki naj bi v Ljubljani prepovedano delo uprizorilo s sodelovanjem ljubljanskih igralcev. Žal se je kasneje vsa stvar tako zapletla, da ni bila uresničena ne prva ne druga misel. Ko pa so Hlapci končno doživeli krstno predstavo, četudi šele v letu 1919, se je to vendarle zgodilo — ne v Ljubljani, ki je takrat že živela v novi jugoslovanski državi, temveč v — Trstu.

2

Takrat, *med januarjem in majem 1919. leta* je uprizorilo Slovensko gledališče v Trstu, ki ga je vodil *Milan Skrbinšek*, v njegovi režiji kar *pet Cankarjevih dramskih del*, to se pravi vse razen obeh mladostnih besedil, Romantičnih duš in Jakoba Rude. To je bil izjemen in nadvse pomemben dogodek, saj je dalo ljubljansko gledališče takrat na spored samo dve Cankarjevi drami, Jakoba Rudo in Kralja na Betajnovi.

Milan Skrbinšek pripoveduje v svojem Gledališkem mozaiku (Lj. 1963), da je »v bridek spomin pred enim mesecem umrlega Cankarja priredil Cankarjev

*Mario Šimenc, igralec župnika
v »Hlapcih« 1919*

*Milan Skrbinšek, režiser Cankarjevih
iger v Trstu (1918/19)*

večer z uprizoritvijo Kralja na Betajnovi in se obenem odločil, da uprizori v tisti seziji vsa Cankarjeva dramska dela«. Načrt je skorajda izpolnil (Romantičnih duš v tem načrtu ni bilo, ker je bil rokopis še v rokah nekdanjega založnika), le za Jakoba Rudo mu je »že zmanjkalo časa«. Dnevnik Edinost je poročal o tem večeru: »Na tih, skromen, a vendarle svečanosten način je počastil slovenski Trst spomin pisatelja Ivana Cankarja, ki je tako silno ljubil naše morje. Naše malo gledališče, ki vrši tako važno kulturno nalogo, še ne dovolj cenjeno in pripoznano, je uprizorilo Kralja na Betajnovi, Cankarjevo ne najboljše, a vendar za oder najbolj dozorelo delo... Pred igro nam gospodična Marija Kmetova sicer ni pojasnila bistva in pomena Cankarjeve umetnosti, pač pa je z izbranimi, gorko občutenimi besedami ustvarila potrebno razpoloženje za Cankarjev večer, kar je bil pač gotovo njen namen.«

Poleg Skrbinška, ki je igral Kantorja, je nastopil v vlogi Maksa Jozo Martinčević, Francka je bila režiserjeva sestra Stefanija Skrbinškova, župnik Marij Sila, Bernot Emil Kralj itd. Bil je prav gotovo pomemben dogodek za Trst in igralec Maksa ga je pozneje, ko je v Zagrebu slavil 35-letnico svojega dela, takole opisal: »Gledališče je bilo natrpano, rdeče cvetje je padalo na nas z vseh strani in ljudje so bili tako pretreseni in prevzeti, da niso mogli niti ploskati, temveč so stali verno, dostojanstveno, s solzami v očeh, ponosni na svojega velikega pisatelja in naše gledališče. Spomin na to predstavo me še danes pretrese.«

Po Skrbinškovem odhodu so v začetku leta 1920 dve predstavi njegovega cikla na novo uprizorili. Na letakih je zapisano ime režiserja *Emila Kralja*, vendar gre v osnovi za obnovitve *Skrbinškovih* uprizoritev iz prejšnje sezone. Zaporedje vseh Cankarjevih predstav v Trstu po Kralju v letu 1908 in pred požigom Narodnega doma je bilo naslednje:

Kralj na Betajnovi, 11. januarja 1919, rež. M. Skrbinšek.

Lepa Vida, 10. aprila 1919, rež. M. Skrbinšek.

Za narodov blagor, 16. aprila 1919, rež. M. Skrbinšek.

Pohujšanje v dolini šentflorjanski, 17. maja 1919, rež. M. Skrbinšek.

Hlapci, 31. maja 1919, rež. M. Skrbinšek.

Hlapci, 8. februarja 1920, rež. E. Kralj.

Za narodov blagor, 4. marca 1920, rež. E. Kralj.

Najpomembnejši dogodek med vsemi temi premierami pa je bila kajpada krstna predstava *Hlapcev*, ob rojstvu prepovedane in v Ljubljani tudi še do takrat neuprizorjene drame. To ni bilo naključje, temveč zavestno dejanje, ki so ga Tržačani javnosti odkrito razložili: »Morda tudi v letošnji sezoni razmere tam gori niso dozorele toliko, da bi bili smeli 'Hlapci' na oder, ne da bi bilo zaradi njih toliko in toliko najbridkejših zamer in ravno toliko najhujših očitanj.«

Krstno predstavo *Hlapcev* so oblikovali poleg režiserja Milana Skrbinška naši takratni tržaški igralci: Emil Kralj (Jerman), Mario Šimenc (župnik), Terčič (nadučitelj), Jozo Martinčević (Hvastja), Marij Sila (Kalander), Ida Kavčičeva (Lojzka) in drugi. Četudi je prišlo delo na oder z zakasnitvijo celega desetletja, ga Trst kajpada ni sprejel kot pietetno uprizoritev dela iz preteklosti, temveč kot živo, aktualno dramo, kar so npr. v poročilu tednika *Njiva* posebej pouda-

rili: »— To je bilo v ,onih' časih — hvala Bogu! Namreč včeraj; pravzaprav, če dobro premislimo, je danes v bistvu še tako in bo jutri menda prav malo drugače... Kako v živo je Cankar zadel s to svojo dramo, vidimo že iz tega, da ni bil nihče z njeno tendenco zadovoljen, ne ,liberalni' hlapci-učitelji, ne njihovi klerikalni gospodarji.«

Nekaj mesecev zatem, ko je Cankar zadnjikrat spregovoril z odra Slovenskega gledališča v Trstu, so požgali ponosni Narodni dom v središču mesta. Spočetka so člani nekdanjega poklicnega gledališča še nastopali, tudi s Cankarjevimi deli, na obrobni in okoliških odrih, kmalu za tem pa so bila vsa toliko obetajoča prizadevanja zatrta za celih petindvajset let.

Jernejeva pravica

Kolektivna drama v osmih slikah.

Na besede IVANA CANKARJA napisal Ferdo Delak.

Režiser in scenograf: Ferdo Delak.

Diapozitivi Lj. Ravnikar.

Hlapec Jernej, prvi besednik zbora	Just Košuta
Gostačev, študent	Jože Tiran
Gosposka, ki predstavlja	
Gospodaria	
Župana	} Rado Nakrst
Mladega sodnika	
Jezičnega dohtarja	
Župnika	

V zboru sodelujejo člani in dobrovoljci Slovenskega Narodnega gledališča za Trst in Primorje.

Odmor po 4. sliki.

Premiera 2. decembra 1945 v Trstu ob 15. uri v gledališču »Fenice«

Prvi Cankar v novem
tržaškem gledališču
(1945)

Ob koncu leta 1945 je bila po dolgotrajnih zapletih v gledališču Fenice prva predstava novega Slovenskega narodnega gledališča v Trstu. Izbrali so Cankarjevo delo: *Jernejevo pravico*, ki jo je za gledališki oder priredil in uprizoril Ferdo Delak. Igra je imela res, kot je zapisal tržaški književnik Andrej Budal, v tistem zgodovinsko važnem trenutku globok simbolen pomen in režiser Ferdo Delak je podrobneje razložil namen take odločitve: »Ta živa in plastična, globoko pretresljiva oblika krivice, močno človeška, čustvena in umska manifestacija pravice, maestozna in včasih celo patetična himna vsega delovnega ljudstva — naj za nas vse manifestira, naj izpove naše in našega naroda gledanje, ki ga je jasno in glasno izgovoril največji slovenski pisatelj Ivan Cankar.«

Po tem prvem Cankarju, ki so ga oblikovali poleg režiserja Delaka novi člani ansambla Just Košuta (Jernej), Jože Tiran (Gostačev študent) in Rado Nakrst (v petih vlogah, ki simbolizirajo Gosposko), je začel svoje delo pri oblikovanju Cankarjevih dram na tržaškem odru mladi režiser Jože Babič. Najprej, v sezoni 1947/48, je uprizoril takrat povsod in največ igrano dramo, *Kralja na Betajnovi*. Kantor je bil Milan Košič, Francka Zlata Rodoškova, Maksa pa sta izmenoma igrala Jožko Lukeš in Rado Nakrst. Leto dni kasneje, neposredno po Janovi uprizoritvi v Ljubljani, je pripravil Babič v Trstu svoje *Hlapce* z Nakrstom v vlogi Jermana, z Rodoškovo kot Lojzko, sam pa je igral župnika. Uprizoritev je želela biti kar se da zvesta Cankarju: »Naša dolžnost je, ustvariti na odru živega in resničnega slovenskega človeka, izluščiti vsako, tudi najbolj skrito pesnikovo misel ter iskreno in nepotvorjeno tolmačiti veliko idejo Cankarjeve umetnine«, tako je zapisal pred premiero.

Ob četrti povojni uprizoritvi Cankarjevega dela v Trstu, ob komediji *Za narodov blagor* (1950/51) je gostoval kot režiser Slavko Jan in pripravil novo uprizoritev z jubilatko Nado Gabrijelčičevo v vlogi Helene in z Radom Nakrstom v vlogi Ščuke. Režiserja so vodila zdrava načela: da je Ščuka središče, v njem je etos komedije; da danes ni več važno, če so bile Cankarju pri oblikovanju komedijskih značajev vzor postave iz tedanjega družabnega življenja; naj bodo na odru ljudje, ne karikature, predstava naj se ogiba cenenega pretiravanja.

Sledili sta spet dve igri v Babičevi režiji. Najprej farsa *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, pripravljena v sezoni 1953/54. Vladimir Bartol, ki je spremljal Babičeve priprave, je v Gledališkem listu poudaril, da gre v tem primeru za drugačno odrsko delo in hkrati za drugačno interpretacijo: »Če si je Cankar delo zamislil simbolično, naj simbolično tudi ostane«, kajti Pohujšanja ni mogoče spraviti na skupni imenovalec realističnih upodobitev, kakršne so bile prejšnje. Režiserjevo vodilo je bilo, da je »treba predvsem rešiti Cankarjevo misel in lepoto besede, Bartol pa je celo sodil, da je potrebno »pomanjkljivi zaplet izpopolniti z režiserskimi domislicami, ki jih je Babič iznašel dovolj, med njimi nekatere prav posrečene.« Jacinto in Petra sta upodobila pri tej predstavi Štefka Drolčeva in Miha Baloh, Zlodeja pa Rado Nakrst.

Zadnja Babičeva režija Cankarja v Trstu, v sezoni 1955/56, je bila odrska podoba *Martina Kačurja* s Stanetom Raztresenom v naslovni vlogi, pripravljena natančno deset let po Delakovi Jernejevi pravici. Pobudo za novo interpretacijo je dala režiserju Smerdujeva priredba leto prej v ljubljanskem Mestnem gle-

dališču, vendar Babiča »asketsko pietetni odnos« do Cankarja, ki je bil po njegovi sodbi značilen za Smerdujevo delo, ni zadovoljil in je svojo zamisel takole razložil: »Umetniška sila in ves čar povesti je v Cankarjevem razmišljanju o svojem junaku in v Kačurjevih samogovorih, ki se proti koncu njegove tragične poti sprevračajo v pošastne sanjske privide. Seveda narekuje takšna dramatisacija posebno zvrst odrske oživitve in igre. Realni svet se prepleta s sanjsko prisposodbo, kruta resničnost s poetičnim hrepenenjem.« Kačurja je želel postaviti na oder ne kot zgodovinsko dramo, marveč kot problem, kot človečanski problem, ne le slovenski.

Poslednji tržaški Cankar sega že v našo najbližjo sodobnost: novi *Hlapci* režiserja Branka Gombača v sezoni 1965/66. Novi župnik je bil zdaj že Jožko Lukeš, Jermana je igral Stane Starešinič, Lojzko Lidija Kozlovičeva.

Tako je doživel Cankar v povojnem Slovenskem gledališču v Trstu sedem različnih uprizoritev in še gostovanje ljubljanske Drame s *Hlapci* (1954). Zaprredje teh sedmih predstav je bilo naslednje:

Jernejeva pravica, 2. decembra 1945, prir. in rež. F. Delak.

Kralj na Betajnovi, 23. decembra 1947, rež. J. Babič.

Hlapci, 17. decembra 1948, rež. J. Babič.

Za narodov blagor, 21. aprila 1951, rež. S. Jan.

Pohujšanje v dolini šentflorjanski, 29. novembra 1953, rež. J. Babič.

Martin Kačur, 10. novembra 1955, prir. in rež. J. Babič.

Hlapci, 2. decembra 1965, rež. B. Gombač.

Če ne štejemo mladostnih del, Romantičnih duš in Jakoba Rude, so bila uprizorjena v tem obdobju vsa »popularna« Cankarjeva dramska dela; pogrešamo le Lepo Vido, to sicer tako poredko igrano dramo, ki pa bi sodila ravno med iskanja tega živega gledališča. Dve odrski priredbi pripovednih del, *Hlapca Jerneja* in *Martina Kačurja*, dajeta našemu pregledu svojevrstno mikavnost in prav gotovo bogatita izjemni delež, ki ga je dal Trst k razumevanju in popularizaciji Cankarjevega dela tako v prejšnjem kakor v sedanjem obdobju.

Les pièces de Cankar à Trieste

La première pièce de Cankar représentée à Trieste fut »Le roi de la Betajnova«. La représentation a eu lieu en 1908 au Théâtre professionnel slovène de Trieste qui était alors encore à ses débuts. Plus tard, en 1919, le metteur en scène Milan Skrbinšek prépara un cycle de 5 pièces de Cankar dont la première des »Valets«. Cependant, cette activité théâtrale de Trieste si promettante à ses débuts a été complètement arrêtée par la pression croissante du fascisme; en plus, la Maison Nationale où avaient lieu les représentations a été incendiée. Il n'a été possible de réanimer le théâtre à Trieste qu'après 1945. Le nouveau théâtre slovène donna comme première représentation une oeuvre de Cankar: »Le Valet Barthélemy et son droit«, nouvelle dramatisée par Delak. D'autres pièces de Cankar ont été représentées, principalement dans la mise en scène de Jože Babič. En tout, Trieste a préparé dans les périodes antérieure et contemporaine 14 différentes représentations de Cankar. Hormis deux oeuvres de jeunesse de Cankar toutes ses pièces ont figuré sur le répertoire de ce théâtre.